

Специјални прилог број 105

МЛАДОСТ ЗА СЛОБОДНУ БОСНУ

Циљ „Младе Босне”, омладинског ослободилачког покрета, насталог после анексије Босне и Херцеговине 1908. године, био је не само њено ослобођење од аустроугарске окупаторске власти, већ и уједињење свих словенских народа. Та организација борила се против аустроугарске окупаторске власти над словенским народом, коју није сматрала ни легалном ни легитимном. Након окупације и анексије Босне и Херцеговине, Аустроугарска монархија, још драстичније него Отоманска империја, нарушава људска права и слободе грађана и за тамошње житеље свих нација наступају неизвесни и изузетно тешки дани. У околностима које су завладале у тој покрајини, одмах након анексије, њени народи доведени су у ситуацију да, под страховитим притиском, изгубе своју самобитност и достојанство. У сопственој земљи младим Босанцима било је ускраћено слободно политичко изражавање, па су они оснивали тајна удружења, чији је крајњи циљ био протеривање хабзбуршке окупационе власти из Босне и Херцеговине и других јужнословенских земаља.

Пише др Радослав ГАЋИНОВИЋ

Окупација Босне и Херцеговине

Аустроугарска је окупирала Босну и Херцеговину на основу члана 25. Берлинског конгреса из 1878. и Аустријско-турске конвенције. Током окупације Аустроугарска је истовремено спроводила бескрупулозну пропаганду како би велике силе убедила да, временски ограничен, мандат за окупацију, претворе у трајно запоседање некадашњег турског санџака.

Хабзбуршка монархија и њени савезници сматрали су да окупација почива на међународној основи, а касније су убеђивали светско јавно мњење да је изведена и на државноправној и унутрашњој основи. Према првом тумачењу, све законске мере окупационе власти биле су привремене, а по другом – трајне.

ВИШЕНАЦИОНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА

Аустроугарска монархија је, после анексије Босне и Херцеговине, почела терор над свим тамошњим народима: Србима, Хрватима и муслиманима, па су чланови Младе Босне били представници свих народа. Међу најактивнијим су били Владимир Гађиновић, Гаврило Принцип, Мустафа Голубић, Мухамед Мехмедбашић, Данило Илић, Недељко Чабриновић, Иво Крањчевић, Драгутин Мрас, Драго Радовић, Јово Варагић, Милош Видаковић, Боривоје Јевтић, Ђулага Буковац, Ибро Фазлиновић, Матеј Кордић, Лазар Ђукић, Богдан Жерајић, Митар Керовић, Неђо Керовић, Миленко Јовановић, Бранко Загорац, Димитрије Митриновић, Перо Слијепчевић, Никола Форкапић, Драган Калембер, Вељко Чубриловић, Васа Чубриловић, Цветко Поповић, Трифко Грабеж, Перо Слијепчевић, Иво Андрић, Тин Ујевић...

Да би се дефинисао правни положај Босне и Херцеговине требало је одговорити на питање ко је стварни господар тих подручја. Према Конвенцији из 1879, султаново име и турске заставе били су симбол турске власти, али је све друго носило ознаке аустроугарске трајне присутности у покрајинама. Иза свих теорија које су се развијале у вези с тим стајали су, наравно, одређени интереси и политичка рачуница, а не право. И баш је та правна нејасноћа утицала да положај Босне и Херцеговине буде зависан од односа одређених снага које су самовољно кршиле међународно право, истовремено непрекидно истичући да се њихове тежње темеље на законској основи.

Српска правна школа увек је заступала гледиште да аустроугарско запоседање Босне и Херцеговине има међународноправно, а не државноправно обележје, то јест да је то међународно и отворено, а не унутрашње и затворено питање. То гледиште одредило је и природу политичког покрета српског народа у Босни и Херцеговини. Непосредно након уласка аустроугарске војске 1878. године, у Босни и Херцеговини образована је управа која је имала чисто војно обележје. За одређено време делимично су задржани и стари турски великодостојници. Од 1. јула 1879. војна управа прераста у поредак у којем главну власт има Земаљска влада, чији су поглавари били одговорни заједничкој царској влади у Бечу. За све време аустроугарске власти у Босни и Херцеговини то је био генерал, који је истовремено командовао војним и полицијским снагама и водио буџетске послове на том подручју. Формално узевши, законе у Босни и Херцеговини доносио је владар на основу планова заједничког Министарства финансија и Земаљске владе за Босну и Херцеговину, а покрајином се управљало као колонијом прикљученом црно-жутој монархији.

Убрзано ка анексији

Бечки двор био је нестрпљив да спроведе одлуке европских моћника и само 16 дана после завршетка рада међународног

скупа у Берлину, аустроугарске трупе прешле су босанскохерцеговачку границу, настављајући марш према Сарајеву, Мостару, Бањалуци, Тузли и другим градовима

Процена аустроугарског министра спољних послова Андрашија да ће окупација бити безболна и да ће бечку вој-

ВОЈНА КОЛОНИЈА

Непосредно након уласка аустроугарске војске у Босну и Херцеговину образована је војна управа, која убрзо прераста у окупациони поредак, у којем главну власт има Земаљска влада, чији су поглавари били одговорни заједничкој царској влади у Бечу. За све време аустроугарске владавине у Босни и Херцеговини то је био генерал, који је истовремено командовао војним и полицијским снагама и водио буџетске послове на том подручју. Формално узевши, законе у Босни и Херцеговини доносио је владар на основу планова заједничког Министарства финансија и Земаљске владе за Босну и Херцеговину, а покрајином се управљало као колонијом прикљученом црно-жутој монархији.

ну окупациону силу народ Босне и Херцеговине дочекати са цвећем, показала се као погрешна. Већина припадника католичке вере дочекала је окупаторске трупе као спасиоце, али припадници друге две конфесије – православне и муслиманске, њихов долазак нису тако доживели. Напротив.

Познати муслимански вођа отпора имам Хаџи Лојо, одмах након хапшења, интерниран је у злогласну тамницу у Терезину. Иако је Андраши предвиђао брзу и лаку окупацију Босне и Херцеговине, „с четом војника и плех-музиком на челу”, командант хабзбуршких трупа генерал Јосип Филипковић морао је да употреби више од 200.000 војника, који су успели да умире те две покрајине тек после три месеца тешких борби. Историјско одељење аустроугарске војске издало је детаљан преглед операција, с прецизним мапама о свакој борби. Укупно 5.198 аустроугарских војника је погинуло, рањено или неста-

ло, међу њима и 178 официра. Губици устаника тада нису (за)бележени.

Одмах после окупације Босне и Херцеговине, Монархија је развила живу дипломатску активност широм света како би што елегантније спровела у дело идеју о анексији Босне и Херцеговине. Прва седница заједничких министара Аустроугарске о анексији, којој су присуствовали и угарски министри, одржана је 18. новембра 1907. године. Решено је да се анексија оствари „кад је прилике затраже и допусте“, па су одмах започете и одређене активности, како би се такве прилике што пре створиле, а затим и операционализовале. У Хрватској је 24. децембра 1907. за бана постављен заклето непријатељ Срба барон Павле Раух.

Масовни претреси, хапшења, застрашивања

Власти из Беча и Сарајева чиниле су све да што више наруше односе између Србије и Црне Горе, како би се

слободне српске државе, у одлучном часу, нашле неактивне и узајамно компромитоване

У Босни и Херцеговини почињу масовни претреси, али и хапшења и застрашивања. Тада је настала позната парола „савити или скршити“. Ипак, нису успели. Став Србије био је миран, али одлучан, упркос томе што савезници на које су рачунали нису били на висини очекивања српског народа. Тада се на челу руског Министарства иностраних дела налазио Александар Петровић Извољски, државник не без даровитости, али сувише сангвиничан и брзоплет. Извољски је, са побудама које још нису сасвим објашњене и довољно схватљиве, 2. јула 1908. упутио Алојзу Еренталу мемоар, у ком му је понудио изванредан споразум. У том мемоару, међу осталим, поставио је и питање аустроугарске анексије Босне и Херцеговине. То питање, као и питање Дарданела, коме су Руси одавно придавали велику и оправдану важност, имало је, према његовом упорном тумачењу, европски карактер, што је, према Из-

Гаврило Принцип

вољском, могло да се реши у духу пријатељског реципроцитета.

На тако нешто бечка дипломатија одавно је чекала. При томе, руска понуда била је још повољнија, јер је уз Босну и Херцеговину обухватала и Новопазарски санџак. Предлог Извољског дошао је у исто време кад и вести о младотурској револуцији. Оба догађаја изазвала су у Бечу живу активност и, повезана, довела до новог обрта у историји. Пошто је решио да спроведе анексију, после руске понуде и догађаја у Турској, аустријски министар спољних послова Ерентал европску ситуацију сматрао је врло повољном. Намеравао је да се нагоди с Русијом, обећавајући јој пријатељско држање у вези са Дарданелима. Немачки пристанак већ је имао. Француска је била нератоборна и заузета у Мароку. Италију је намеравао да заустави тако што ће напустити Санџак и тиме је уверити да нема намеру даљег продирања, те да анексија за Аустрију не значи никакву нову добит, него, с тим напуштањем, чак и једну врсту жртве. Надао се да ће тако лукавим дипломатским потезом добити и поверење нове Турске. За Енглеску, која је Монархију и увела у Босну и Херцеговину, веровао је да поводом анексије неће предузимати озбиљније кораке.

Тако је, 6. октобра 1908. у Бечу обнародован Указ цара Франца Јозефа о

СРБИЈА И БОСАНСКИ СРБИ

Насиље Аустроугарске монархије над Србима почетком XX века наговештавало је неминовност историјског сукоба. Србија је постојала као слободна држава, развијала се и тежила да се развија према својој животној потреби и на основу своје етничке снаге.

Аустрија, која је династички конгломерат с национално хетерогеним и незадовољним структурама у земљи, није се задовољавала само тим да чува свој посед, него је, и даље у старој традицији, водила активну политику велике силе с освајачким намерама. Аустријску политику на Балкану обележиле су политичке и економске експанзије. Догађаји из 1878, 1904, 1908. и 1912. године били су довољно јасни индикатори колико је њен активистички дух уједно и агресиван. У то време више је угрожавала друге него што је сама била угрожена. Таквом политиком изазвала је општу сумњу, а тиме и неминовну реакцију српског народа и заострила ситуацију до најозбиљнијих могућности да дође до рата.

У водећим политичким структурама Аустроугарске монархије осећала се велика криза и могућност дезинтеграције Монархије, па се тражио излаз из такве ситуације. Уместо да покуша да изведе унутрашње реформе, Аустроугарска је била уверена да би, ако окупира Србију, решила све своје проблеме. Аустроугарска пропаганда била је упорна у обмањивању светског и домаћег јавног мњења. Пример таквих дезинформација било је и истицање да незадовољство њихових југословенских поданика није израз спонтаног уверења, него систематске агитације Србије. Нарочито је указивано на активност Народне одбране, основане 10. октобра 1908, за време револта који је у српском друштву изазвала анексија Босне и Херцеговине.

НЕПОДНОШЉИВ ЖИВОТ У СУЖАЊСТВУ

Почетком XX века само 30 житеља Босне и Херцеговине имало је академско образовање, а после тридесет година аустроугарске управе, 1910. године, у Босни и Херцеговини било је 87 одсто неписменог становништва и само пет гимназија, за нешто мање од два милиона становника. Чланови Младе Босне били су припадници Срба, Хрвата и муслимана, убеђени да се за своја национална и општа цивилизацијска права морају изборити. Зато је тада већина модерног света сматрала да је Сарајевски атентат чин одбрамбеног ослободилачког карактера.

анексији Босне и Херцеговине. Одлуку је тог дана саопштио лично цар Франц Јозеф. Босанскохерцеговачки студенти су одмах изјавили да ни по коју цену неће признати царски указ и анексију, јер она представља најобичнију пљачку, а „ако Аустроугарска хоће да нас прогута, ми ћемо јој прогристи стомак“.

У Србији је проглашење анексије изазвало највеће незадовољство. Цела земља осећала се тешко погођеном. Ударац је угрозио не толико Босну и Србију, колико српску идеју и саму српску будућност.

Национално сазревање

Политичко sazревање српског народа у Босни и Херцеговини представљало је убрзани процес који се најтеже могао пратити. Пре свега, до 1902. године није било дозвољено да се јавно испољавају мисли о националном самоопредељењу, па политика није имала законске облике.

Оваква ситуација убрзала је развој националног покрета ка политичкој партији

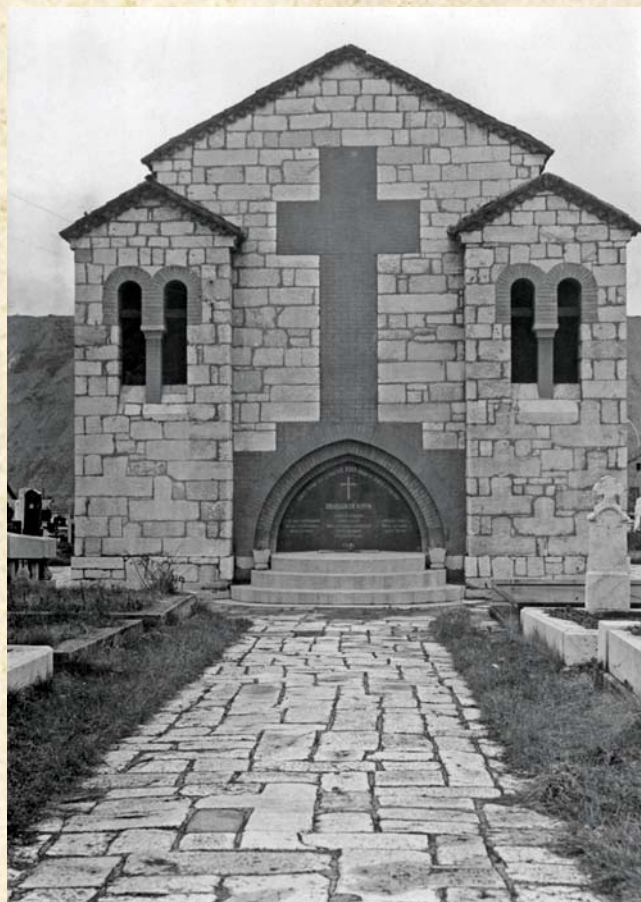
Преломна година била је 1905, када је покрет за аутономију цркве и школе с успехом спровео своје идеје. У том раздобљу носиоци борбе били су српски трговци, као што ће после тога, у борби за политичку партију, бити трговци и интелектуалци. Основни циљ у оба та раздобља борбе било је стварање савеза с муслиманским покретом, са жељом да се он придобије за српске политичке циљеве. Тек у другом раздобљу интелектуална омладина напустиће такве начине и такве циљеве и у борбу унети тежње српско-хрватског националног уједињења и стварања заједничке југословенске државе. У оба раздобља преовладава убеђење да су Босна и Херцеговина српске земље и да је 1878. године извршен међународни злочин над српским народом, да му ни-

је допуштено да се уједини у националну државу. Стога је главни савезник тражен у муслиманској опозицији.

Омладина из 1901. године представљала је прву генерацију интелектуалаца који су око 1898. изашли из гимназије, када је само осам Срба матурирало у Сарајевској гимназији. Та група се „зато осећала позванијом за борбу, осећала одговорност, управо зато што је она прва српска (интелектуална) омладина из Босне и Херцеговине“ уопште. Анексија је изазвала и међународну кризу, која је трајала до пролећа 1909. године. Јавно мњење у Србији преживљавало је дубоку политичку апатију и узнемиреност. Власти су за Босну и Херцеговину признале да је „спокојство о којем пишу и изјављују депутације из Босне и Херцеговине самообмана. Земља је узбуђена и готово цело становништво је на страни Србије“.

Војна странка у Бечу спрема је рат против Србије за март 1909. године, када је мобилисан Сарајевски корпус. Тада је у Босну и Херцеговину стигло 29 војних батаљона и 30.000 резервиста. До краја марта 1909. године већи део аустроугарске армије био је у ратној припреми за напад на Србију. За сузбијање герилског рата у Босни и Херцеговини и Далмацији било је образовано једанаест „летелих одреда“.

Криза се смирила кад је Србија крајем марта 1909. признала анексију, после „мартовског ултиматума“ Немачке, која је до краја подржавала аустроугарску балканску политику. Анексијом Босне и Херцеговине битно су измењени и положај српске политике и начини њене борбе. Уместо позивања на султанов суверенитет и међународни мандат за мењање окупационог положаја, српске политичке елите тада су веровале да ће се успоставити унутрашња самосталност покрајина, уз савезништво с муслиманским покретом, мада је он лагано прелазио у заједнички блок с хрватским покретом.

Сјомен-кајела Вигдовданским херојима у Сарајеву, на српском гробљу Кошево, саграђена по пројекћу архитекће Александра Дерока

У уставним расправама Срби су осуђивали начин на који је замишљен будући парламент и његово верско и класно обележје, у којем они не би били сразмерно заступљени, према броју свог становништва у покрајинама. Поред *Српске народне организације*, и *Социјалдемократска странка Босне и Херцеговине* осуђивала је његово недемократско обележје. Устав у Босни и Херцеговини био је уведен царским решењем од 17. фебруара 1910. године. Поред Земаљског устава („штатута“) донесени су и неопходни закони за његово спровођење у живот: Изборни ред, Саборски посебан ред, Закон о организацијама и Закон о котарским већима. Босна и Херцеговина није, по том Уставу, постала самостална држава, него је потврђен њен зависан однос према Аустрији и Угарској, који је постојао и пре тога. Покрајине су и даље остале под заједничким Министарством финансија, а питање држављанства решено је тако што су становници третирали као „земаљски припадници“.

Слобода личности и кућног прага усаглашена је са законом из 1891. године, неповредивост имовине са законом из 1890. године, а штампе са законом из 1907. муслиманима је загарантовано шеријатско право за породичне и женидбене послове, те наследство мулковног (кућног, дворишног) власништва. Свима је загарантовано „чување народне особине и језика“. Законом о језику из 1913. године постао је „српско-хрватски језик званични језик у свим босанскохерцеговачким властима, равноправан. Једном изменом правописа било је одлучено да се за писма одреди исти правопис, тако да се и латиницом пише фонетски (једним језиком)“. Председништво Сабора именовало је владар. За свако саборско раздобље он је постављао председника друге вере овим редом: муслиман, православац, католик. На 72 посланика, који су бирани на рок од пет година, долазило је и 20 чланова постављених по положају (вирилних), а међу њима 15 виших свештеника свих вера. Требало је да вирилни (зрели) чланови, као извештан неодређени горњи дом, чине „рав-

ДИНАСТИЧКА РАЗМИМОИЛАЗЕЊА

У самом врху владајућих структура Аустроугарске монархије продубљивала се криза која је на први поглед имала у основи личну нетрпељивост између цара и његових најближих сарадника и саветника с једне стране, и престолонаследника и његових истомишљеника и пријатеља, с друге. Већ одавно се знало да цар и престолонаследник нису задовољни један другим, да се међусобно не трпе и да о многим важним и суштинским питањима имају различита, већином супротна мишљења. Цар је био несрећан и незадовољан због тога што је његов син Рудолф, први наследник, својим самоубиством прекинуо праву линију наслеђивања престола и што је, након смрти надвојводе Карла Лудвига, царевог брата, престолонаследник постао Франц Фердинанд, о коме је цар имао веома негативно мишљење.

Цар је, с разлогом, сматрао да је Франц Фердинанд сувише амбициозан, самовољан и да неће бити у стању да државу усмерава сигурним и провереним путевима. Обдарен лукавством и инстинктом дугогодишњег монарха, цар Франц Јозеф схватио је да су се времена променила, да је његова царевина подривена у темељима и да се може одржати само мудро, тактичком политиком, која ће знати да води рачуна о свим опасностима и проблемима што прете са свих страна. Зато је и неговао онај специфични аустроугарски парламентаризам који је омогућавао да се држе дугачки говори, да се износе предлози и изгласавају закони, да се критикује политика владе.

Франц Фердинанд је, с друге стране, био лишен владалачког дигнитета, човек који самоуверено и брзоплето жели да иде правом линијом, да своје циљеве, иначе врло дискутабилне у погледу интереса царевине, открива свету и остварује их директном акцијом. Као дугогодишњи представник старе лозе, династије која је током дугог времена изградила свој метод владања и врло сложену и заплетену концепцију вођења државних послова, цар је осећао одвратност према свему што је ново. Цар је много више ценио лукавство и тактизирање него отворено показивање намера и планова за праволинијско деловање. У погледу унутрашње политике, хтео је да буде еластичан како би и поред формалних уступака одржао у покорности многобројне народе своје царевине, од којих је сваки имао своје интересе, идеје и циљеве и међу којима су непрекидно били на дневном реду ослободилачки покрети, завере и разноврсне политичке турбуленције.

нотежу изабраним посланицима који могу тежити за реформама“.

Сабор није могао да се меша у послове управе, мада су њени представници добили право да могу говорити у Сабору кад то пожелу. Имунитет посланика за дела учињена изван Сабора био је ограничен. Изборно право добили су сви мушкарци са навршене 24 године, као и право да слободно располажу имовином. Гласало се по класном кључу, тако што су бирачи били сврстани у три „курије“: у прву су спадали муслимански и други земљопоседници, високообразовани људи, свештенство, чиновништво и учитељи, а бирала је 18 посланика. Другу курију попуњавали су бирачи градова: средње грађанство и занатлије, а имала је 20 мандата. Трећу курију чинили су сељаци, који су имали

34 посланика. Тако је изборни глас једног аге или професора вредео исто колико и 150 сељачких гласова. Католици су добили 16, муслимани 24, православни 31 и Јевреји један мандат. Дакле, изборни систем био је сачињен по социјалним и верским кључевима, па сељаци и просрпски опредељени политичари нису никад могли да победе на изборима. Постигнут је циљ да целокупно устројство почива на муслиманском племству, од којег се очекивало да ће се, испуњењем „њихових жеља да обезбеде свој традиционални повлашћени положај, развити у конзервативан и држави веран елемент“. Пазило се да биралишта у време избора не буду масовно посећена и да се распореде тако да не окупљају више од 1.000 бирача. Босански сабор био је углавном тело без

ОРГАНИЗОВАЊЕ ОМЛАДИНЕ

Од јесени 1912. године почиње још интензивније организовање омладине. Њени чланови организују се у клубове *Народног уједињења*, којима је „темељни задатак изучавање и проповедање у народу филозофије национализма уопште, уз интензивно представљање радикално-демократских доктрина”.

Народно уједињење записало је у својим статутима „да је уједињење српско-хрватског народа, заједно с народом словеначким, изнад свих диспозиција интернационалних и историјских, условљено нарочито диспозицијама само националне идеје, вером народа у своју снагу, пре свега схватањем њене одговорности према националном задатку.

Врло жива организација била је и у Босни и Херцеговини. Сва значајнија места, у којима су се налазиле средње школе, Сарајево, Мостар, Тузла, Бањалука, Требиње, имала су своје ђачке организације према програму Народног уједињења. После Мостара и Сарајева, врло важно средиште представљао је Праг. Тамо су се почетком 1914. године сва омладинска удружења Срба, Хрвата и Словенаца ујединила у националистичко друштво Југославија, које покреће и свој орган истог имена. У Загребу од марта 1914. почињу да излазе борбени Вихор, књижевни лист омладине, и политички лист Народно јединство, под уредништвом Милана Марјановића. Њима се, у исто време, придружује у Љубљани месечни Глас југа, који тражи стварање слободне и потпуно независне и уједињене југословенске нације”.

утицаја на државну политику и потпуно одвојен од извршне власти и државе, сем што је једна група у Земаљском савету од девет чланова добила право да подноси и мишљења која по Уставу нису спадала у делокруг Сабора.

Мада крајње недемократски, и донесен у време кад је цела Европа прелазила на опште и једнако право гласа, Устав из 1910. ипак је унео елементе демократизма и законитости у односу на оно што је у покрајинама постојало раније, или барем неке његове формалне видове. Тако су га и српски политичари прихватили као нови оквир делатности. Једини прави протест изражавала је српска омладина, једино она на црквеним благодарењима цару поводом анексије није хтела да клекне.

Поједини омладинци изван Босне и Херцеговине замерали су младобосанцима да се превише просрпски истичу, а најугицајнији младобосанци одговарали су им на то: „Не треба мешати југословенску воду у српско вино.” Почетком јануара 1914. године тражено је од Земаљске владе да одобри делатност културног Клуба српско-хрватске националистичке омладине Босне и Херцеговине, који је тежио културно уједињењу Срба и Хрвата. Одо-

брење је добијено. Оно што је овај покрет разликовало од свих других била је мрежа тајних ђачких удружења која су ницала свугде где су постојала већа упоришта школске омладине. У почетку су се служили разним видовима протеста, којима су ђаци исказивали незадовољство поретком. Нису скидали капе пред државним великодостојницима, на шта су по прописима били обавезни, премазивали су немачке натписе на трговачким радњама, дизали штрајкове у школи и протестовали.

Из Митриновићеве Матице у Мостару од 1905. изишао је знатан број писаца (Слијепчевић, Жерајић, Гафиновић). Поред ње, као литерарног удружења, постојала је и политичка дружина Слобода. У Бањалуци је основано друштво Југославија, а у Сарајеву је полиција 1912. године открила програм Омладинског клуба Народно уједињење, у којем је била одлука да се створи југословенска држава. Пронађено је више таквих програма и откривено више друштава, а сва су се ослањала на београдско Народно уједињење. Најугицајнија личност у овим дружинама био је Милош Пјанић. Поред таквих друштава, постојале су и скаутске чете и

тајни кружоци у којима је било до пет особа.

После 1911. створена је тајна официрска организација Уједињење или смрт, извесно време постојала је и Културна лига, коју су основали људи с Београдског универзитета, с истом намером. Народна одбрана је после 1909. године усмеравала делатност већине националних културних, спортских и других удружења.

Готово сви српски листови и публикације јавно су деловали у оквиру Народне одбране. Под тим насловом редовно су објављивани чланци с њеним програмима и циљевима. Организација Уједињење или смрт имала је везе с босанскохерцеговачком омладином, али је „ипак нетачно да рад Младе Босне није поникао сам од себе”. Већ 1908. године успостављен је систем тајних тројки, а неки босанскохерцеговачки добровољци одлазили су у Срби-

БУДНИ СУ ПИСЦИ И РЕВОЛУЦИОНАРИ

Од првог дана нелегитимне и сурове окупације Босне и Херцеговине, тамошњи народ све три вере и нације сматрао је да има многоструко право да уклони Франца Фердинанда као тиранина окупатора и тиранина који је противзаконито и против воље грађана извршио анексију. Прилике у којима су се Јужни Словени нашли у годинама непосредно пре 1914. биле су веома сложене. Већина је тежила да изрази свој бунт не само против националног угњетавања него и против окова који су гушили живот у свим областима. Анализирајући тадашњу ситуацију, прослављени писац и добитник Нобелове награде Иво Андрић записао је: „Читаво наше друштво хрче недостојно, само су писци и револуционари будни.”

Оцењујући сада, на почетку XXI века, догађаје с почетка прошлог века, треба имати у виду основно историографско правило да се догађаји тумаче и оцењују у с кладу с временом и околностима самих дешавања, која се, касније, анализирају, али уз неизоставно уважавање мишљења људи из тог времена.

Владимир Гашиновић

ју и завршавали војну обуку. Владимир Гашиновић био је повереник организације Уједињење или смрт за Босну и Херцеговину. Његов задатак састојао се у окупљању омладине по европским универзитетима и стварању упоришта у покрајинама (Мостар, Чапљина, Габела, Требиње, Билећа, и на железници), а деловало се преко „канала“ и заклинањем људи.

Повереници и упоришта удружења Уједињење или смрт нагло су се проширили по целој Босни и Херцеговини. Чланови, у већини случајева, нису ни били свесни тог имена, него су веровали да је право име организације Народна одбрана. Најјаче упориште било је у Босанској крајини, с Бањалуком као средиштем, затим у Херцеговини и Подрињу. Упоришта су била везана за поједине личности. То су били Перо Слијепчевић у Херцеговини, Војо Кеџмановић и Димитрије Зекић у Босанској крајини, Михајло Благојевић и Ацо Богдановић у северном Подрињу, Васиљ Грђић у Сарајеву. У току 1913. и 1914. Гашиновић се налазио у групи с Данилом Илићем и Мухамедом Мехмедбашићем, који су намеравали да изврше атентат на Поћорек или неку још значајнију личност. Српским победама у балканским ратовима омладинско и национално расположење у Босни и Херцеговини прешло је у занос и опијеност. Улазак српске војске у Скопље слављен у Сарајеву целу ноћ.

Омладински ослободилачки покрет

Почетком XX века основано је добротворно просветно друштво *Просвјета*, које почиње да стипендира сиромашне а одличне ђаке. Та нова интелигенција имала је много другачије политичке мотиве од претходних генерација. Учећи на познатим светским универзитетима и сарађујући с водећим теоретичарима тадашњих научних институција и универзитета у свету, стицала је додатне мотиве за борбу до коначног ослобођења нападених народа своје отаџбине.

Већина њих никада није прекинула везе са селом одакле су поникли. И тада су потврдили значај руралне средине, јер су све идеје и припреме за велике догађаје настајале управо у селу, далеко од власти које би их ометале у њиховим идејама и намерама.

Хабзбуршке власти укинуле су све политичке слободе босанским кметовима. Догађаји који су уследили после руске револуције 1905. године подстакли су међу младобосанцима интересовање не само за решење аграрног питања него и за руску литературу и историју. Читаве странице књиге Чернишевског *Шта да се ради?* преписиване су и затим ишле од руке до руке. Сем Чернишевског, много су читали и Бакуњина, Херцена, Достојевског, нарочито његов роман *Злочин и казна*, и Максима Горког. Велику пажњу посвећивали су и италијанском и немачком покрету за национално ослобођење. За младобосанце Ђузепе Мацини био је „прави и велики човек“. Још као петнаестогодишњи младић, Владимир Гашиновић називао је себе „гарибалдинцем“, проучавајући литературу из доба националног уједињења Италије. Чак је и назив Млада Босна настао по угледу на Мациније-

ИНСПИРИСАНИ ЕПСКИМ ПЕСМАМА

Младобосанци су били посебно инспирисани јунаштвом Милоша Обилића, његовим саможртвовањем у борби против тиранина и тираније. Обилић је био и остао симбол српског јунаштва и на његовом примеру рађали су се слободарски идеали и одлучност да се никада и ни по коју цену не призна ропство. Јуначке народне песме одсликавале су целу косовску легенду на којој се вековима градила мотивација и неустрашивост српског народа. Косовски мит развио је и култ освете. Српским епским песмама дивили су се и преводили их на своје језике најпознатији светски писци и песници, међу осталима Јохан Волфганг Гете, сер Валтер Скот, Александар Сергејевич Пушкин... Познати амерички новинар Џон Рид написао је: „Код Срба сваки обични војник зна зашто се бори. Кад је био дете, мајка га је поздрављала речима – Здраво, осветниче Косова!“ Велики српски песник, државник и владика Петар Петровић Његош тврдио је да свако ко збаца тиранина испуњава божију мисију.

ву Младу Италију. Нема сумње да су Мацинијеве идеје – да омладина мора бити основна снага у ослобађању своје груде, да мора створити људе новог кова, спремне на највеће жртве – утицале много на младобосанце у првим годинама њиховог рада и стварања програма. За време суђења у октобру 1914, Гаврило Принцип и Недељко Чабриновић позивали су се у неколико махова на Мацинија као на пример како се треба борити за ослобођење и уједињење.

Одлукама Берлинског конгреса Аустроугарска је добила право да окупира Босну и Херцеговину на одређено време, али не и право да је припоји себи, јер је суверенитет Босне и Херцеговине остао под ингеренцијом султана, носиоца државне власти у Турској. О злоупотреби и кршењу одлука Берлинског конгреса на суђењу припадницима *Младе Босне* говорио је адвокат др Ру-

Ostava mati
Ja sam dobro i zdravo. Kako se
as zalogisti jer se nadam da ci
svan dobro svega i ho
libijes pismo dresni mi
amcelariju izredet
preba

Carte postale
BOSNIEN
Mellene Pala
Rue Eming 4
Lans anne

Joana
Fratia vasa
Die mense of
maefje. Kame sa
pafje mense of
no. 2. 11. 1914
1914

Postkarte
Kaiserliche Post
Bosnia
Postkarte
Kaiserliche Post
Bosnia

долф Цистлер и, између осталог, ре-
као: „Због тога је већина човечанства,
у то време, изражавала симпатије пре-
ма сарајевским атентаторима.”

Убиство аустроугарског престоло-
наследника Франца Фердинанда 1914.
године у Сарајеву третирао се у то
време као убиство представника оку-
паторске војске. Треба истаћи да анек-
сија Босне и Херцеговине није била
призната, јер је спроведена против во-
ље грађана Босне и Херцеговине и од-
лука Берлинског конгреса. Окупацијом
Босне и Херцеговине након анексије,
Аустроугарска се према њој понашала
као према свом етничком простору, с
једне стране, а према грађанима Босне
и Херцеговине као према поданицима,
с друге стране. Аустроугарска је спро-
водила терор над свима: Србима, Хрва-
тима и муслиманима, па су чланови
Младе Босне били представници свих
народа.

Уважавајући мишљење тадашњих
истакнутих теоретичара о теорији ти-
раноубиства, мора се ипак констатова-
ти да та теорија никада није имала иде-
ју о далекосежним друштвеним проме-
нама, већ само о замени неподобног
владара подобним. Без потцењивања
тадашњих теоретских тумачења тира-
ноубиства, сигурно је да творци ове те-
орије нису довољно разрађивали начин
спровођења друштвених промена на-
кон замене дотадашњег владара, нити
су имали решења за друштвене рефор-
ме и изграђивање људских права и сло-
бода грађана.

Слободан Јовановић сматрао је да
је теорију народне суверености први
систематски изложио Алтузије
(Johannes Althusius) у свом делу *Politico
methodice digesta et ehemplis socris pro-
famis*. Слично мишљење имали су и
многи српски песници у првој полови-
ни XIX века. Сима Милутиновић Сарај-
лија сматрао је, у својим утопијама, да
је књаз само први изабрани чиновник,
а ако би прекршио Устав, чекала га је
сурова казна Скупштине – да буде жив
закопан. Иако су те давне теорије
оправдавале акт тираноубиства, који је
у то време био прави подвиг, на почет-
ку XXI века та активност је неприхва-
тљива и инкриминисана, то је политич-

Плоча постављена на месту ашентата, коју су уклониле
муслиманске власти деведесетих година XX века

ки мотивисано дело и по савременим
схватањима представља насиље, које
савремене правнополитичке теорије
одбацују.

Ако младобосанци нису били осло-
бођени спољних утицаја, онда се њихо-
ве идеје могу довести у везу са стре-
мљењима Мациније Младе Италије,
с том разликом што су идеје младобо-
санаца биле плод босанских услова жи-
вота, традиције косовског мита у вре-
менима великих империјалистичких су-
коба који су потресали свет почетком
XX века. Треба ипак, истине ради, иста-
ћи да је у припреми атентата значајну
помоћ младобосанцима пружила орга-
низација Уједињење или смрт, али само
материјалну, јер је и сам Апис касније
био против атентата. Гаврило Принцип
и Недељко Чабриновић изјавили су да
су намеравали да својим новцем купе
оружје, али пошто га нису имали довољ-
но, за помоћ су се обратили Милану Ци-
гановићу и, уз његово посредовање, Во-
јиславу Танкосићу. Није познато да ли
је још неко од „црнорукаца” знао за
атентат, али се зна да за њихове плано-
ве нису знале ни Влада Србије ни Врхов-
на команда. Сигурно је да су се Прин-
цип и његова група идеолошки разли-
ковали од организације Уједињење или
смрт. Разлике су биле не само у општој
животној филозофији, него, пре свега,
у погледима на решавање националног

питања, унутрашњих проблема међу Ју-
жним Словенима, као и на уређење но-
ве државе после слома Аустроугарске
монархије.

Многи историчари тврде да Сара-
јевски атентат представља чин одбрам-
беног ослободилачког карактера, чије
су се идеје ткале на револуционарној
политици младих, рекло би се и најна-
преднијих босанскохерцеговачких ом-
ладинаца тога времена. Њихова патри-
отска свест, као основа, и филозофска
мисао, као политичка надградња, коју
су зачинили револуционарни дух и по-
нос сваког од њих, знатно доприносе
формирању њихових ставова и опреде-
љења за борбу.

Након окупације и анексије, још
драстичније него Отоманска империја,
Аустроугарска монархија нарушава
људска права и слободе грађана и на-
ступају тешки дани за све житеље Бо-
сне и Херцеговине. У околностима које
су завладале у тој покрајини после
анексије 1908. године, њени народи до-
ведени су у ситуацију да, под прити-
ском, изгубе своју самобитност и до-
стојанство. У сопственој земљи младим
Босанцима било је ускраћено слободно
политичко изражавање, па су они осни-
вали тајна удруживања чији је крајњи
циљ био протеривање хабзбуршке оку-
пационе власти из Босне и Херцегови-
не и из свих јужнословенских земаља.

Име Млада Босна први је употребио Петар Кочић у листу Отаџбина 1907. године, а затим и Владимир Гафиновић у Алманаху Просвјете 1910. године, у чланку Млада Босна. Као оснивач истомиме оmlадинске ослободилачке организације Гафиновић постаје њен идејни вођа и најзаслужнији за масовни прилив припадника свих народа Босне и Херцеговине. Циљ Младе Босне био је ослобођење Босне и Херцеговине и уједињење свих словенских народа. Та организација борила се против Аустроугарске као окупатора, чија власт ни у ком случају није била ни легална ни легитимна. Била је силом наметнута, нису је бирали народи Босне и Херцеговине. Гаврило Принцип, Владимир Гафиновић и њихови другови радили су у илегалним револуционарним удружењима омладинаца, која су оснивана у Босни и Херцеговини, Хрватској, Словенији, Далмацији и међу исељеницима у САД.

Без страха од смрти

Поносни младобосанци били су свесни да су њихови народи поробљени, али су одбили да пристану да буду покорени, ма колико Аустроугарска била јака, јер и међународно право одобрава борбу против окупатора

Убиство аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда, на Видовдан 1914. године у Сарајеву, третираше се у то време као убиство представника окупаторске војске и насилне власти. Треба истаћи да анексију Босне и Херцеговине није признала већина држава, јер је спроведена против воље њених грађана и одлука Берлинског конгреса. Након окупације и анексије Босне и Херцеговине, Аустроугарска се према њој понашала као према свом етничком простору, а према грађанима Босне и Херцеговине као према поданицима. Многи су тад у свету сматрали да је Сарајевски атентат био акт револуционарног отпора према окупатору, присећајући се Аода и Јаиља из Старог завета и европске традиције тираноу-

биства која се заснива на теоријама класичног републиканства старе Грчке и Рима. Младобосанци су, уважавајући наведене теорије о тираноубиству, сматрали да је Франц Фердинанд био највећи тиранин – тиранин окупатор. Он је за њих и за народе Босне и Херцеговине по злу далеко превазилазио све тиране које је народ бирао и зато су били уверени да имају право да га уклоне. Народ је, дакле, сматрао да има мноштво право да уклони Франца Фердинанда као тиранина окупатора и тиранина који је противзаконито и против воље грађана извршио анексију Босне и Херцеговине. Оцењујући сада, на почетку XXI века, догађаје с почетка прошлог века, треба имати у виду основно историографско правило да се догађаји тумаче и оцењују у с кладу с временом и околностима самих дешавања, која се, касније, анализирају, али уз неизоставно уважавање мишљења људи из тог времена.

Прилике у којима су се Јужни Словени нашли у годинама непосредно пре 1914. биле су веома сложене. Већина је тежила да изрази свој бунт не само против националног угњетавања него и против окова који су гушили живот у свим областима. Анализирајући тадашњу ситуацију, прослављени писац и добитник Нобелове награде Иво Андрић записао је: „Читаво наше друштво хрче недостојно, само су писци и револуционари будни.”

Припадници Младе Босне били су велики родољуби. Њихова жудња за слободом мора се посматрати интердисциплинарно, са психолошко-социолошког и филозофског аспекта. Поред револуционарног карактера, Млада Босна била је

и прави расадник књижевних талената. Литература Младе Босне великим делом усаглашена је с идејама програма клуба Народно уједињење, нарочито у програмским и критичким текстовима: пропагирање филозофије национализма и демократских политичких доктрина, изграђивање националне свести, стварање култа српске националне енергије, рад на стварању модерне националне југословенске културе на основу уверења да је национална култура немогућа без националног друштва, а национално друштво без националне државе. Јачање националне свести, сузбијање туђих утицаја, неговање култа жртве и витешког духа, борбеног оптимизма, ширење култа слободе и јединства народа, били су видови доследно примењиване идеолошке оријентације, која је Младу Босну, и на интелектуалном и на политичком плану, учинила најактивнијим и најборбенијим делом напредне југословенске омладине пре Првог светског рата. Књижевна елита Младе Босне представљала је нови талас младих талената који су стасали као дивови да би у најлепшим данима свог постојања већина трагично окончала живот. Своје идеје младобосанци преносили су у масе посредством тајних дружења и листова: *Народ, Про-*

Место на коме је Гаврило Принцип извршио атентат на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда

Oj draga mati
Ja sam dobro a zdravo. Kako se
as zalostiti jer se nadam da ci
svan dobro svega i ho
libijes pismo dresi mi
amcelariju izdeset
preba.

Carte postale
BOSNIEN
Mellere Pala
Rue Eming 4
Lans anne

Postkarte
Katholische Postanstalt
Bosna
Mellere Pala
Rue Eming 4
Lans anne

svjēta, Narodno ujediņeņe, Vihor,
Glas slobode, Plamen, Novi Srbo-
bran...

Познато гесло омладинског ослободилачког покрета Млада Босна било је: „Хоћемо ли да умремо у животу или да живимо у смрти?“ Из тог сугестивног питања очигледно је да страха од смрти код њих није било, а да је филозофија неопходности умирања за будућност и слободу била интризично уткана у свест тих храбрих и поносних младића. Владимир Гађиновић се у Сарајеву први пут сусрео с Гаврилом Принципом у стану Боривоја Јевтића, где је иначе одседао. На све младобосанце, посебно на Мехмедбашића и Принципа, он је оставио снажан утисак. Историчари сматрају да је на младобосанце извршио пресудан утицај и Принципа и другове директно припремио за акцију. Тако Боривоје Јевтић 1920. године пише: „На Принципа, који је иначе подсмешљиво гледао на људе, Владимир Гађиновић је учинио необичан утисак... Први тренуци с Гађиновићем претворили су се за Принципа у трајне. Он је био с Гађиновићем и онда када није боравио уз њега. Импоновала му је његова морална снага као и његово апостолство, које је у име циља коме је служило прелазило мирно преко свих патњи, не сустајало пред препрекама, не јењавало пред прогонима.“

На основу историјских чињеница, те права народа у Босни и Херцеговини да се боре за национално постојање и опстанак у сопственој држави, Мла-

Принципа, Чабриновића, Грабежа
и Илића воде на расправу

да Босна основана је као ослободилачка организација да би касније прерасла у ослободилачки покрет. Политичко, културно и свако друго насиље над народима Босне и Херцеговине достигло је врхунац управо у годинама непосредно после анексије. Суров однос Аустроугарске монархије према грађанима Босне и Херцеговине додатно је мотивисао младе босанскохерцеговачке револуционаре да се боре за право на постојање и опстанак, али и за право на образовање и културно усавршавање младих, јер је почетком XX века само 30 Босанаца и Херцеговаца имало академ-

ско образовање, а после тридесет година аустроугарске управе, године 1910, у Босни и Херцеговини било је 87 одсто неписменог становништва и само пет гимназија, за нешто мање од два милиона становника. Чланови Младе Босне били су припадници Срба, Хрвата и муслимана. Зато је тада већина модерног света сматрала да је Сарајевски атентат чин одбрамбеног ослободилачког карактера.

Младобосанци су најсветлији пример јунаштва и одлучности за борбу народа против силе и неправде. Управо примери њихове борбе говоре да није мали нико ко је одлучан да се бори за постојање и опстанак и да нико није толико велики да може све. Младобосанци су најсветлији пример борбе за слободу потлачених народа и у пракси су потврдили стару пословицу: „Можеш како хоћеш, али не можеш докле хоћеш.“

АТЕНТАТ – ОДГОВОР НА НЕПОДНОШЉИВО НАСИЉЕ

Најкомпетентнији историчари XX века тврде да Сарајевски атентат представља чин одбрамбеног ослободилачког карактера, чије су се идеје ткале на револуционарној политици младих, рекло би се и најнапреднијих босанскохерцеговачких омладинаца тога времена

Патриотска свест, као основа, и филозофска мисао, као политичка наградња, уз револуционарни дух и понос сваког од њих, знатно су допринели формирању њихових ставова и одређења за борбу. Неки аутори тврде да је организација Уједињење или смрт политички индоктринисала Младу Босну, што се на основу историјских чињеница лако демантује. Богдан Жерајић, један од чланова Младе Босне, покушао је атентат на генерала Маријана Варшанина 2. јуна 1910, када организација Уједињење или смрт није ни постојала. Може се тврдити да је идеја о атентату никала искључиво у напаћеним грудима поносних младића из Босне и Херцегови-

ПОКРЕТ ИЗА АТЕНТАТА

Сви судски процеси босанско-херцеговачкој омладини, одржани између 1914. и 1917. године, открили су не једну организацију, него моћан покрет који стоји иза атентата. Иако се не сме игнорисати чињеница да су атентатори од српских официра добили помоћ у оружју, то, ипак, значи да су младобосанци оружје и муницију сигурно могли набавити и на другом месту.

Поред главног процеса атентаторима у Сарајеву 1914. године, било је још шест других ђачких процеса. На њима је изведено 180 окривљених омладинаца, неким је суђено и по два пута, а било је неколико пута више сведока и осумњичених који су пуштени пре коначне пресуде. Цела Босна и Херцеговина била је испреплетена мрежом конспирација и ђачких завера. Најбољу оцену политичке позадине Сарајевског атентата 1914. дао је један од учесника у њему: „То је било без икаква размишљања, као кад вода налети, без икакве сузавности.“

не, који више нису могли да подносе насиље моћне Аустроугарске монархије.

Декларација српске владе од марта 1909. године, којом је прихваћен чин анексије, и пасивност Срба из Босне и Херцеговине, за Богдана Жерајића били су сурови ударци. На војним припремама у Србији рекао је једном официру да је „неопходно ослободити се или умрети“. После хапшења, Гаврило Принцип у свом исказу наводи да се још 1912. године на Жерајићевом гробу заклео да ће га осветити. Кад је Принцип први пут посетио Србију, понео је у Босну прегршт „слободне српске земље“ и положио је на његов гроб, а уочи 28. јуна Принцип је с Данилом Илићем и Неђом Чабриновићем последњи пут посетио гроб Богдана Жерајића. Током процеса Гаврилу Принципу, 19. октобра 1914, прочитана је брошура Владимира Гађиновића о Жерајићу „Смрт једног хероја“, као литература која је, према оптужби, утицала на дело оптуженог.

Владимир Гађиновић је темељно радио на припреми и организовању масовног устанка против Аустроугарске. По његовом мишљењу, предуслов за извођење масовног устанка у Босни и Херцеговини била је јака и моћна Србија у војном и економском смислу, јер је на време схватио да се индивидуалним акцијама не може поразити хабзбуршки окупатор. Хипотезе према којима су Сарајевски атентат, директно или индиректно, инспирисале тајне службе Русије, Француске и Британије, или сличне организације у Немачкој, Мађарској и Аустрији, нису потврђене историјским истраживањима и њихово пласирање замагљује значајне историјске чињенице на просторима Босне и Херцеговине у време аустроугарског терора на почетку XX века.

Младобосанци нису хтели другу државу осим своје и у њој слободу, зато се то легитимно право увек мора уважавати и поштовати. Наука не трпи импровизације попут злонамерних теза о карактеру Младе Босне и осуђује сваки покушај доминације политике над науком. Такве тезе нису безазлене, већ злонамерне и штетне, јер искривљују

улогу српског народа у историји и доводе јавно мњење у заблуду.

Историчар Алан Ц. П. Тејлор сматра да је главни разлог за атентат одлука престолонаследника да свечано парадире сарајевским улицама баш на дан кад Срби у црквама обележавају годишњицу Косовског боја 1389, јер би то било исто као да је енглески краљ шетао улицама Даблина на Дан Светог Патрика.

Пре атентата на Франца Фердинанда, на просторима Монархије било је више таквих покушаја: 15. јуна 1910. Богдан Жерајић пуцао је на поглавара земље генерала Варешанина; 8. априла 1912. омладинац Лука Јукић покушао је да убије комесара Славка Цуваја у Загребу; 3. октобра исте године и Иван Планиншћак покушао је атентат на Цуваја; 5. јуна 1913. Стјепан Дојчић покушао је атентат на комесара Скерлеца у Загребу, а у Скерлеца је, 25. маја 1914, намеравао да пуца и Владимир Сефер.

Низ атентата пре акције Младе Босне на просторима Аустроугарске представља доказ о неподношљивом животу под хабзбуршком влашћу. Одлуку о атентату донео је лично Гаврило Принцип када је сазнао да Франц Фердинанд долази у Босну и Херцеговину. У парку испред данашње кафане Прелеће у Београду састао се с Недељком Чабриновићем и Трифком Грабежом, изложио им свој план за атентат, а они су га са великим одушевљењем прихватили. Иако је договор био чврст као стена, проблеми су остали. Како наба-

вити новац и купити оружје? Све је морало да се уради у највећој тајности, јер је Принцип био уверен да ће, ако Народна одбрана сазна за акцију, бити ухапшени и да ће акција пропасти. Принцип је преко Ђулаге Буковца дошао у везу са бившим комитом Миланом Цигановићем, добрим пријатељем Воја Танкосића, и замолио га за помоћ. Цигановић је са одушевљењем саслушао идеју Гаврила Принципа и одмах пристао да им помогне. Тада је почела конспиративна акција припреме и кратка обука у гађању. Милан Цигановић је, 27. маја увече, дан пре одласка омладинаца у Босну и Херцеговину, у кафани Златна моруна на Зеленом венцу атентаторима предао четири пиштоља са четири резервна оквира напуњена муницијом, шест ручних бомби и извесну суму новца. Том приликом предао им је и бочице са цијанкалијумом, што значи да су младобосанци одлучили да задатак морају обавити по цену живота. Међутим, мало је ко веровао да ће ти дечаци извести атентат на аустроугарског престолонаследника.

Атентат је могуће замислити и без Цигановића, и без Танкосића, и без свих осталих из круга Народне одбране или организације Уједињење или смрт, али га није могуће замислити без Гаврила Принципа, Недељка Чабриновића, Данила Илића, Ђулаге Буковца, Трифка Грабежа и Владимира Гађиновића. Није га могуће замислити ни без оних безимених сељака у Босни и Херцеговини, спремних да ставе главу у торбу увек

Телија у Терзину у којој је до смрти био затворен Гаврило Принцип

Тамница у Терезину (Theresienstadt), у Чешкој

кад је требало доказати се у борби против Аустроугарске монархије. Дефинитивно, атентата не би било и не би га могло бити без подршке и помоћи великог броја грађана Босне и Херцеговине који су пружили логистику подршку атентаторима, скривали их, помогли им да пренесу и сачувају оружје и да сами непримећено дођу на место атентата. Идеја за атентат никла је у тешким условима, у турбуленцијама које су потресале ионако разграђену животну перспективу народа Босне и Херцеговине, у одлучном опредељењу за борбу најнапреднијих босанскохерцеговачких омладинаца тога доба. Сматрали су да не припадају себи, него народу и историји. И учинили су све што су могли, гордо усамљени, дали су од себе све што људи могу да дају. Били су храбри, били су весници нових борби и покретачи нових ослободилачких активности. Пуцајући на наследника аустроугарског престола, пуцали су у зло чији је носилац и представник био управо он. И у томе је смисао њиховог дела.

Немилосрдне пресуде

Гаврило Принцип је ухапшен, као и остали атентатори. Суђено им је од 12. до 23. октобра 1914, а пресуде су донесене 28. октобра

шесторици завереника: Данилу Илићу, Вељку Чубриловићу, Митру Керовићу, Неђу Керовићу, Мишку Јовановићу и Јакову Миловићу.

Смртна казна вешањем извршена је над Данилом Илићем, Вељком Чубриловићем и Мишком Јовановићем. Касније су, царском интервенцијом, Митар Керовић и Јаков Миловић помиловани на доживотну робију, а Неђо Керовић на казну строгог затвора у трајању од 20 година. Гаврилу Принципу и Недељку Чабриновићу, с обзиром на то да су по аустроугарском закону били малолетни, изречена је максимална казна од 20 година затвора.

На Видовдан, 28. јуна 1914, на вест о Сарајевском атентату и погибији надвојводе Франца Фердинанда, велики српски и светски писац нобеловац Иво Андрић пакује своје оскудне студентске кофере и напушта Краков. Отаџбински родољубиви набој враћа бившег револуционара у земљу, на поприште историје. Одмах по доласку у Сплит, средином јула, аустроугарска полиција хапси Ива Андрића и одводи га прво у Шибеник, потом у тамницу у Марибор, у којој ће, као политички затвореник, остати до марта 1915. године. Међу зидовима мариборске тамнице, понижен до највеће мере, Андрић интензивно

пише, и из те злогласне тамнице васкрсавају његова дела *Ex Ponto* и *Немири*.

Најбољу оцену политичке позадине Сарајевског атентата 1914. дао је један од учесника у њему: „То је било без икакве размишљања, као кад вода налети, без икакве суставности.“ Иако се чињеница да су од српских официра добили помоћ у оружју не сме игнорисати, без обзира на то што би младобосанци оружје и муницију сигурно набавили на другом месту, сви судски процеси омладини између 1914. и 1917. открили су не једну организацију, него моћан покрет који стоји иза атентата. Поред главног процеса атентаторима у Сарајеву 1914. године, било је још шест других ђачких процеса. На њима је изведено 180 окривљених омладинаца, неким је суђено и по два пута, а било је неколико пута више сведока и осумњичених који су пуштени пре коначне пресуде. Цела Босна и Херцеговина била је испреплетена мрежом конспирација и ђачких завера.

У тај осинак дошао је, као поручен, један монарх, самоуверен, на све начине настојећи да иритира народе Босне и Херцеговине. Приликом доласка на Илићу наредио је да се у Сарајеву уклоне све заставе осим аустријских, посебно истакавши да он у Аустрији не зна ни за какву другу народност осим за аустријску.

Видовдански атентатори променили су ток историје и задивили свет. Било је логично и историјски оправдано да се на обалама Миљацке сачувају историјска знамења, али научна кратковидост политичара из Босне и Херцеговине у последњој деценији XX века замрачила је светле тренутке историје словенских народа с почетка XX века. Наиме, с почетком грађанског рата у Босни и Херцеговини уклоњене су Принципове стопе испред Музеја Младе Босне, који се тада налазио на обали Миљацке. На почетку XXI века та историјска обала зове се Обала Кулина бана, а на углу те улице и Улице Зелених беретки некада су стајале у бетону уливане стопе легендарног словенског хероја Гаврила Принципа. Данас више нема Принципових стопа, нема ни Музеја Младе Босне. Уништиле су га исла-

мистичке терористичке групе током грађанског рата у Босни и Херцеговини у последњој деценији XX века. Са места атентата уклоњена је и плоча с натписом: „Са овог мјеста је 28. јуна 1914. године Принцип својим пуцњем изразио народни протест против тираније и вјеровну тежњу наших народа за слободом.“ Пројекат изградње Музеја Млаге Босне заједно су реализовали познати архитекта Јуриј Најдхарт и академски сликар из Београда Раденко Мишевић.

Принципови пуцњи нису објавили само надвојводину смрт, већ, четири године касније, и уништење Хабзбуршке монархије, укључујући и средњовековни кметски систем у Босни и Херцеговини.

Доктор Рудолф Цистлер био је један од бранилаца сарајевских атентатора по службеној дужности. За разлику од осталих, он је заиста заступао право атентатора и у правном смислу оборио оптужницу, због чега је био суочен са линчом. Његова одбрана била је веома професионална, а он као човек изузетно храбар. Интерпретацијом правних чињеница ударио је у срж оптужнице и доказао да оптужба за велеиздају не стоји зато што је анексија Босне и Херцеговине била нелегална, јер није озакоњена у аустријском и угарском парламенту. Доказао је да се оптуженима не може судити за убиство „престолонаследника“, већ само за „убиство“, јер по тадашњем аустроугарском закону повреда престолонаследника не познаје посебну заштиту. Цистлер је у својој одбрани обесмислио и другу тврдњу оптужнице, пози-

вајући се на Санстефански мир, по коме је Турска 1878. године пристала на окупацију Босне и Херцеговине, али је њен суверенитет остао у рукама султана. Другим речима, ако Босна и Херцеговина није била у територијалном савезу са Монархијом, није се ни могла од ње отргнути, па „чин који је на то смјерао није могао бити чин велеиздаје, нити кажњиво дјело“, говорио је др Рудолф Цистлер пред запрепашћеним аудиторијумом. За припаднике Млаге Босне 1937. године изјавио је: „... идеалисти у најбољем смислу речи. Људи од значаја попут кристала, светлост попут сунца. Из најчистије побуде. У најплеменитијој намери... национални хероји“.

Србија није ОДГОВОРНА ЗА АТЕНТАТ

У научној литератури Сарајевски атентат сматра се делом националног покрета народа Босне и Херцеговине. За припрему атентата на Франца Фердинанда званична Србија није знала. Знали су само Милан Цигановић, Војо Танкосић, Драгутин Димитријевић Апис и капетан Раде Поповић, шеф војне обавештајне службе на граници Босне и Херцеговине

Историјске чињенице необориво потврђују да је лично Никола Пашић, када је сазнао да се припрема атентат на Франца Фердинанда, наредио по-

сланику Србије у Бечу Јовану Јовановићу да хитно обавести аустријску владу о томе. Апис се такође предомислио и послао свог обавештајног официра да одврати Принципа од било какве акције против аустроугарског престолонаследника. Принцип је то врло одлучно одбио и тада је посумњао у искреност пријатеља из Србије.

Аустроугарско понижавање Срба, бахатост и цинизам и тада су дошли до изражаја. Сматрали су да Срби измишљају, јер ко је тај ко сме да нападне наследника аустријског престола. Одговорност српске официрске организације за атентат постоји у мери у којој је управо та организација од 1912. године ковала планове за југословенску револуцију у аустријској позадини, у случају да Аустроугарска нападне Србију.

Аустроугарска влада није располагала ниједним материјалним доказом о умешаности Србије у атентат. Чим су стигле вести о смрти надвојводе, одмах је послала вишег чиновника заједничког Министарства финансија у Бечу Фридриха фон Визнера да утврди одговорност Србије за атентат. Као савестан државни службеник, привржен идеји правне државе и истини, Визнер је, након детаљне истраге, 13. јула у Беч послао телеграм следећег садржаја: „Не постоји било шта што би указивало на одговорност српске владе у организовању убиства или припрема или у снабдевању оружјем. Нити има било шта што би човека навело да посумња у тако нешто. Напротив, постоје докази који, изгледа, могу да наведу на закључак да је тако нешто изван сваке сумње.“ Такође, истражни судија Лео Пфефер, у својој књизи „Истрага у Сарајевском атентату“, пише да му је од самог почетка било јасно да неће бити доказана одговорност Србије за атентат у Сарајеву и да су резултати до којих је након темељне истраге дошао, потврдили његово претходно уверење.

Нису то били једини примери који доказују да је, после Сарајевског атентата, чак и у Аустрији и Немачкој, било јасно да убиство надвојводе Фердинанда није довољан разлог за рат. Немачки државни секретар Јагов (Gotlib von

БЕЧ И НЕМАЧКА О СРБИЈИ

Од анексије Босне и Херцеговине, а посебно после српских победа у балканским ратовима и коначног ослобођења Србије од турске власти, у Аустроугарској и Немачкој се о српском народу не бирају речи. Без имало зазора, не само у европејском Бечу, већ и у моћној немачкој царевини, говорило се да Србија, као народу, „недостају способност и смисао за уметност, разумевање за социјалне, економске и цивилизацијске захтеве савременог доба“. Ратнохушкачка расположења подгревана су тврдњама да се у Србији „народ досађује и живи у ишчекивању крвопролића и убиства“. Ни то није било довољно, него су писали да је Београд „легло убица“, а Србија „безначајна и неприпитомљена држава“, која је 1915. године „запалила пожар на целој земаљској кугли“. Све је то рађено смишљено, како би Немачка и будућа аустријска држава одговорност за рат пред европском јавношћу скинуле са себе и пребациле је на Србију.

Jagow) izjavio je, 22. jula, britanskom poslaniku da je Austroугарска решена da se obraчуна sa Србијом и da јој то не треба онемогућити, иако „он не оптужује српску владу за директно мешање у заверу која је довела до убиства надвојводе, али сматра да је делимично одговорна за стварање ситуације која је омогућила атентат, јер није контролисала разудано писање дела српске штампе”.

Србија 1914. није нападнута само уз аргументацију и оправдање да је она крива за убиство. То показује и подужа предисторија српско-аустроугарских билатералних односа. Од саме анексије Босне и Херцеговине 1908. године Аустроугарска монархија се непрекидно припремала да нападне Србију. Бечки буржоаски државник и дипломата Леополд Берхтолд (Leopold von Berchtold) био је веома агресиван према Србији, а његов први сарадник гроф Форгач (Janós Forgách) према Србији је гајио мржњу и презир. Доказ за то било је и његово инсистирање да се у свим канцеларијама аустријске владе истакне максима: Србију треба уништити (Serbia delenda est).

На бечком двору све више је сазревала идеја, коју су нарочито развијали војни команданти с начелником Генералштаба генералом Конрадом фон Хецендорфом на челу, да Србију, као опасно националистичко револуционарно гнездо, треба уништити. Ту мисао прихватио је и сам Ерентал. У јесен и зиму 1908/1909. постојало је више предлога шта треба учинити са Србијом и како је разделити.

Повод за одавно планирани напад

Од анексије Босне и Херцеговине 1908. године Аустроугарска монархија се у континуитету припремала да нападне Србију.

Аустријски буржоаски државник и дипломата Леополд Берхтолд (Leopold von Berchtold) био је веома агресиван према Србији, а његов први сарадник

гроф Форгач (Janós Forgách) према Србији је гајио мржњу и презир. Доказ за то било је и његово инсистирање да се у свим канцеларијама аустријске владе истакне максима: Србију треба уништити (Serbia delenda est). Принципови пуцњи нису објавили само надвојводину смрт, већ, четири године касније, и уништење Хабзбуршке монархије, укључујући и средњовековни кметски систем у Босни и Херцеговини.

Највећи број светских историчара потврђује давно доказану тезу да је Сарајевски атентат повод, а не узрок напада Аустроугарске на Србију, што данас, сто година после атентата и почетка Првог светског рата, покушавају да оспоре многи, углавном, аустријски и немачки историчари и медијски после-

МУЗЕЈ МЛАДЕ БОСНЕ

Музеј Младе Босне у Сарајеву посетиле су многе угледне делегације из света и са високим поштовањем односили се према лику и делу припадника Младе Босне. Године 1954. Музеј Младе Босне посетила је госпођа Елеонора Рузвелт и по сећању тадашњег кустоса Наде Ђурђевић, у књигу утисака, између осталог, записала: „Ови млади људи својим жртвовањем и храброшћу задужили су читав свет и цео свет требало би да се поклати сенима Гаврила Принципа.”

ници. Да је Сарајевски атентат повод, а не узрок рата доказују многе чињенице. Међу њима је и она да је, чим је изложена, одмах и безусловно прихваћена, идеја грофа Александра фон Хојоса, шефа кабинета министра спољних послова Монархије, да на Сарајевском атентату треба „конструисати рат са Србијом”. То је било јасно и Макс Веберу, кад је рекао да је онај ко аустроугарски „ултиматум Србији из 1914. (а тиме и Сарајевски атентат) жели да представи као разлог за овај рат, једноставно – слабоуман”. Овде је неопходно додати само да је Конрад фон Хецендорф, шеф аустроугарског генералштаба, још 1907. године, у свом писму ис-

такао да југословенски проблем треба решити „једном великом акцијом, чији је крајњи циљ анексија Србије”. То, наравно, није било усамљено мишљење, већ широко прихваћено становиште о „решавању” српског питања, у Немачкој и Аустроугарској пред Први светски рат. Амерички председник Вудро Вилсон био је један од заступника теорије да је главни узрочник Првог светског рата био милитаризам.

За избијање Првог светског рата, као и за сваки други догађај, постоје поводи и узроци, које треба разликовати. Још од Аристотела то су два одвојена појма. Убиство у Сарајеву, дело једног деветнаестогодишњака, само је непосредан повод рату који је узроковао милионске жртве. Узроке том рату сумирао је немачки историчар Фриц Фишер (Fritz Fischer), са целом научном школом иза себе, закључивши да је немачка тежња да постане светска сила била једини, основни и главни узрок рата. „Новом курсу” кајзера Вилхелма Другог, демонстрираном још 1892. године, да се економски контролише Средња Европа, са Србијом и Бугарском, стреми и немачка водећа елита, тежећи да постане „хегемон хегемона” и да преко Средње Европе контролише, не само Европу, него и цео свет.

Ради ефикасније припреме за свеобухватну војну акцију, Аустроугарска и Немачка спроводиле су најбрталнију пропаганду против Србије, њеног народа и руководства. То је, ипак, било само продубљивање и, у времену пред Први светски рат, а и током њега, очигледна јавна демонстрација одавно формираних ставова да је Балкан, а пре свега Србија, „неразрешиво клупко завера, хајдучије и корупције”. Истовремено, Београд је сматран „мешавином азијатског дивљаштва и нафракане европске мегаломаније”.

Немачка и Аустрија ратних година интензивирају објављивање написа увредљивих за Србе, на пример да су „Срби, такође, народ нижих моралних вредности”. Антисрпски ставови, који су у тим државама формираны знатно раније и који су избијали на светло дана у свим кризним временима, несумњиво су антицивизацијски и дубоко

Унутрашњост некадашњег Музеја Младе Босне

задиру у највеће вредности једног народа, који је својим вековним постојањем доказао највеће културне и цивилизацијске домете. Нецивилизацијско понашање према српском народу илуструје и следећи пример: Фридрих Науман (Friedrich Naumann, 1860–1919), идејни претходник немачких либерала, у својој књизи *Bulgarien und Mitteleuropa* (1916) за Србију директно каже да се она „као сметња испречава на путу стварања Средње Европе, и да се зато, као непријатељско утврђење усред средњоевропског одбрамбеног система, не може трпети“.

Незадовољство Аустроугарске српским победама у српско-турским и балканским ратовима било је очигледно. Најугицајније личности Монархије јавно су тражиле свеопшти напад на Србију и њено потчињавање аустроугарским интересима. Мисао о превентивном рату захватала је и политичке структуре, које су тврдиле да Србија постаје опасна и да је треба сломити пре него што се почне даље развијати, да не би деловала на југословенске поданике њихове државе.

Војна странка у Бечу спремаља је рат против Србије још за март 1909. године, када је мобилисан Сарајевски корпус. Тада је у Босну и Херцеговину стигло 29 војних батаљона и 30.000 ре-

зервиста. До краја марта 1909. године већи део аустроугарске армије био је у ратној припреми за напад на Србију.

Почетком јула 1914. године, кад је постало јасно да је рат између Аустроугарске и Србије неизбежан, било је само питање дана када ће босанскохерцеговачке власти ухапсити све опозиционе Србе као таоце. Иста судбина задесила је и српске посланике у хрватском, угарском и аустријском сабору. У тежњи да искорени особености српске нације и културе, режим је, на дан мобилизације, затворио и све српске школе у Босни и Херцеговини и Хрватској, а још раније забрањена је српска застава. Наредбом од 26. јула 1914. изричито су укинуте крсне славе, а 6. августа забрањено је и ношење „србијанске капе“. Актом бр. 25826 од 3. октобра 1914. хрватска влада забранила је ћирилицу у основним школама, а десет дана након анексије и у средњим. У Босни и Херцеговини таква наредба издата је тек 11. новембра 1915. и њоме је ћирилица потпуно искључена из службене употребе. Да је ступила на снагу само коју недељу раније, оптужени у Бањалучком „велеиздајничком“ процесу не би, дакле, добили оптужницу писану ћирилицом.

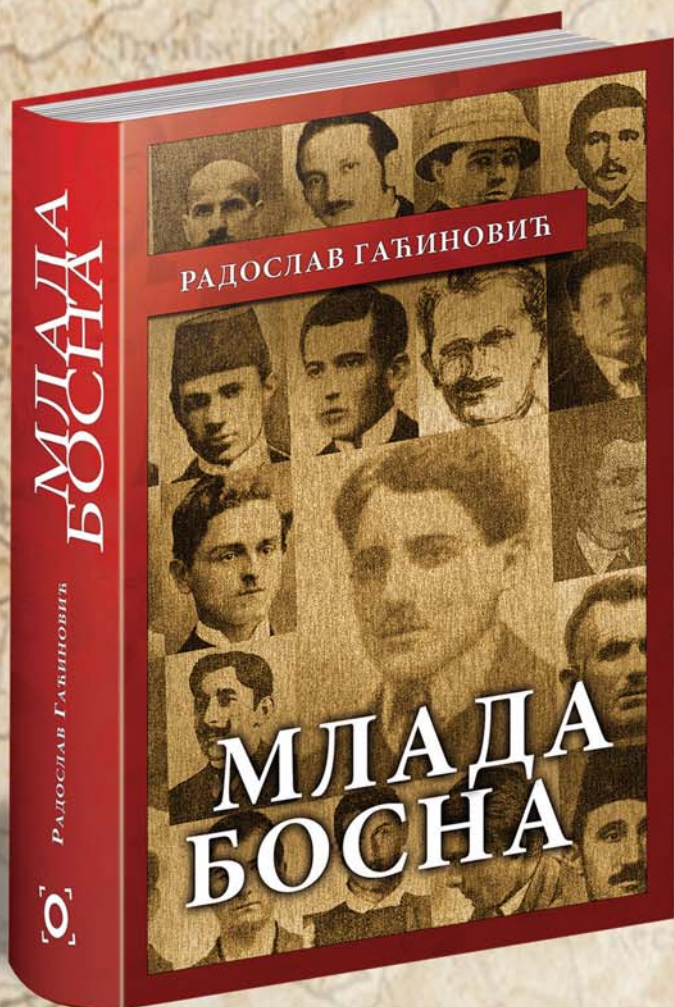
Не кријући жеље и намере немачких капиталиста и њихових политичара, у немачкој јавности годинама је писано о неопходности да се освоји потребан „животни простор“ на Истоку, на извору богатства осталих колонијалних држава. Плодна поља Украјине и богатство Индије – *Drang nach Osten* (продор на Исток), били су јавни сан Немачке. Са тим циљем правило се наоружање, градила се флота, подизале су се фабрике тешког оружја и муниције. Војска је вреднована као главни део немачког народа, много важнији од грађана, јер је она главни ослонац бољег живота.

А њен највећи савезник, могло би се рећи и поданик, Аустроугарска монархија, освајањем простора Балкана требало је да дође до Солуна. Србија је била главна препрека тим освајачким тежњама, и зато је напад на њу био неизбежан. Чекао се само повољан момент за муњевити напад елитних немачких и аустроугарских јединица. Припреме за рат биле су завршене много пре 1914. године. Напад на Србију планиран је 1908, 1910. и 1913. године. Војни историчар Хју Стречен (New Francis Anthony Strachan) 2001. године наводи: „Хецендорф је први пут предложио превентивни рат против Србије 1906. године, затим је то поновио 1908–1909, потом 1912–1913, у октобру 1913, и мају 1914. године“. Између 1. јануара 1913. и 1. јануара 1914. он је двадесет пет пута предлагао рат против Србије. Хецендорф је за те планове имао пуну подршку фелдмаршала грофа Хелмута фон Молткеа, шефа Генералштаба немачке војске, једног од водећих припадника Ратне странке немачког Рајха. Након завршетка Првог светског рата, на Версајској мировној конференцији донесен је мировни уговор, закључен 28. јуна 1919, између земаља победница и Немачке. Немачка је у складу са тим уговором морала признати да је искључиви кривац за Први светски рат. ■

Радослав Гаџиновић

МЛАДА БОСНА

НОВО

Проф. др Радослав Гаџиновић настоји да интердисциплинарно осветли дубинске димензије догађаја с почетка XX века који су, уз велике жртве, променили ток историје. На основу исказаних чињеница, може се јасно утврдити да је организација „Млада Босна“ била омладински ослободилачки покрет који су чинили припадници свих народа у Босни и Херцеговини, те да је тај покрет настао искључиво у Босни и Херцеговини, као одговор на деценијско брутално насиље које је спроводила Аустроугарска монархија.

Монографија даје аргументе за тврдњу да Србија није одговорна за атентат у Сарајеву и чињенично доказује да би Аустроугарска напала Србију и да Сарајевског атентата није било.

Књига је обogaћена бројним фотографијама учесника и места на којима су се одвијали описани догађаји, као и факсимилима значајних докумената.

Тврди повез, 596 стр. / Шифра: 111301 / Цена: 880,00 дин.

Медија центар „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs
www.mod.gov.rs

ОДБРАНА

ОДБРАНА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 106

ВОЈСКА СРБИЈЕ

у санацији последица поплава

ЈУНАК

ХУМАНЕ ПРИЧЕ

ЈУНАК ХУМАНЕ ПРИЧЕ

Војска Србије је име и презиме јунака приче о недавним катастрофалним поплавама у Србији, највећим у последњих сто и више година. После обилних киша, вода је на појединим теренима долазила тако брзо да се скоро ништа није могло предузети. Људи су спасавали голе животе, пењући се и на кровове кућа, а стихија је носила све пред собом.

Размере штете биле су још видљивије када се вода повукла. И онда је настављен велики посао асанације терена, где су припадници Војске Србије остали свуда где је то било потребно.

У овом прилогу желимо да још једном истакнемо тај велики колективни подухват који може да

изведе само једна добро организована и опремљена снага, каква је Војска Србије, са хиљадама пожртвованих и изузетно мотивисаних припадника у жељи да помогну свом народу и оправдају углед државне институције од највећег поверења.

Свака прича има своје јунаке, а у овој се намеће један, колективни јунак – Војска Србије, иза које стоје стотине и хиљаде њених припадника. Нечија имена смо од ситуације до ситуације помињали, без намере да допринос других умањимо, али је број оних које би свакако требало поменути тако велики да смо се и овде определили да у првом плану остане Војска Србије, са подацима о њеном укупном учинку током поплава и санације.

Војска Србије је од 14. маја до 19. јуна дневно у просеку ангажовала 858 припадника на пружању помоћи током поплава и асанације. Највеће ангажвање било је 17. маја када је на терен изашло 3.034 њених припадника.

Иако је војска од првих тренутака наилазла на поплавне таласе изашла на терен такорећи широм Србије, јер је толика била размера катастрофе, њено највеће укупно ангажовање било је у Обреновцу. Како се у војсци све прецизно евидентира, тако је у Оперативном центру Здружене оперативне команде Генералштаба забележено да је Војска Србије од 14. маја до 19. јуна дневно у просеку ангажовала 858 припадника на пружању помоћи током поплава и асанације.

О напорима војске и свих који су се ангажовали у одбрани од поплава медији су редовно извештавали. Управа за односе са јавношћу Министарства одбране свакодневно је организовала посете медијских екипа на терену, а посебан допринос у информисању јавности пружио је прес-центар у Обреновцу, прихватајући новинарске екипе и редовно шаљући информације о стању у граду писаним и електронским медијима, агенцијама, на интернету и преко друштвених мрежа. ■

Војска Србије била је ангажована на око 50 локација у 12 округа (Моравички, Колубарски, Град Београд, Подунавски, Мачвански, Расински, Златиборски, Рашки, Браничевски, Поморавски, Топлички и Нишавски). Највеће ангажовање било је у Обреновцу, Шапцу и Костолцу.

НА ПРВОЈ ЛИНИЈИ

Припадници Војске Србије из скоро свих састава били су први на линији одбране још од првих наговештаја опасности од поплава. Жеља свих је да помогну што више могу и тако је било од првог до последњег дана ангажовања.

Зато не треба поредити доприносе које су дали припадници Прве, Друге и Треће бригаде Копнене војске, Специјалне бригаде, Речне флотиле, 204. и 98. ваздухопловне бригаде, 250. ракетне бригаде за ПВД, 126. бригаде ВОЈИН, Бригаде везе, јединица Генералштаба, центара за обуку и команди за развој бригада из састава Команде за обуку, јединица АБХО, инжењеријских батаљона, војне полиције, Војне и Војномедицинске академије, свих који су ангажовани током поплава.

На самом почетку опасности, 14. маја, војска је до поноћи била ангажована у Ваљеву на ојачавању насипа, у Осечини на евакуацији угрожених лица, у Коцељеву на испумпавању воде и евакуацији, у Горњем Милановцу на ојачавању насипа и Шапцу на евакуацији, ојачавању насипа и испумпавању воде.

Током ноћи и у преподневним часовима 15. маја приоритетно је евакуисала угрожене у Чачку, Пожеги, Лазаревцу, Гроцкој, Лозници и Дољевцу. И

тако је наставила, из дана у дан током поплава, а касније и на санирању последица.

За време ванредне ситуације, Војска Србије била је ангажована на око 50 локација у 12 округа (Моравички, Колубарски, Град Београд, Подунавски, Мачвански, Расински, Златиборски, Рашки, Браничевски, Поморавски, Топлички и Нишавски).

Приоритетно ангажовање у Моравичком округу било је у Чачку, Горњем Милановцу и Лучанима, у Мачванском округу у Коцељеви, Лозници, Шапцу и Љубовији, у Колубарском округу у Ваљеву, Лајковцу, Убу и Осечини, а од 18. маја највеће ангажовање било је у Обреновцу, Шапцу и Костолцу.

Влада Србије именовала је министра одбране Братислава Гашића за координатора свих активности на санацији стања у Обреновцу, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић руководио је Штабом за ванредне ситуације у Шапцу, а командант Копнене војске генерал-потпуковник Александар Живковић командовао је свим снагама за отклањање последица поплава у Обреновцу.

Представници Војске Србије били су укључени у рад штабова на републичком, градском и локалном нивоу. ■

СОЛИДАРНОСТ НА ДЕЛУ

Војска, иако најбројнија, на овом хуманом и тешком задатку није била сама. Велико ангажовање имали су припадници Сектора за ванредне ситуације МУП-а Србије, Црвеног крста, хуманитарних и других организација...

Грађани Србије, посебно млади људи, показали су своје хумано лице јер су у хиљадама дошли на најкритичнија места да помогну.

Прихват, помоћ и пажња указана је евакуисанима у спортским халама, касарнама, студентским домовима, хотелима...

Прва помоћ стигла је из великог броја земаља. Спасилачки тимови, хеликоптери, чамци, пумпе за

испумпавање воде стигли су из Русије, Бугарске, Словеније, Немачке, Азербејџана, Грчке, Аустрије, Мађарске, Чешке, Македоније, Црне Горе, Белорусије, Европске уније... Многе земље уплатиле су новчану помоћ и најавиле донације у најпотребнијој опреми.

Ипак, највећи пријатељ народа била је Војска Србије, која је од 14. маја до 19. јуна просечно дневно ангажовала 858 лица. Највеће ангажовање било је 17. маја са 3.034 лица. ■

Прва помоћ врло брзо је стигла из других земаља, потврђујући да Србија свуда има пријатеље. Спасилачки тимови, хеликоптери, чамци, пумпе за испумпавање воде стигли су из Русије, Бугарске, Словеније, Немачке, Азербејџана, Грчке, Аустрије, Мађарске, Чешке, Македоније, Црне Горе, Белорусије, Европске уније...

Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана извело је 553 лета хеликоптера са око 200 часова налета.

Ојачавани су бедеми и насипи у Шапцу, Сремској Митровици, Обреновцу, Костолцу и Београду. Песком је напуњено око 150.000 џакова и израђено више од 15 километара насипа, највише у Шапцу.

КОРИШЋЕЊЕ СРЕДСТАВА И ОПРЕМЕ

Упружању помоћи током поплава Војска Србије користила је сва расположива средства која је могла употребити према потреби на терену. Коришћени су хеликоптери, амфибије, моторне возила, чамци, пумпе, ауто-цистерне за воду...

Евакуисано је угрожено становништво, а хеликоптерима су спасавани они најугроженији...

Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана извело је 553 лета ваздухоплова са око 200 часова налета.

Уређивани су и ојачавани бедени и насипи у Шапцу, Сремској Митровици, Обреновцу, Костолцу и Београду. Песком је напуњено око 150.000 џакова и израђено више од 15 километара насипа, највише у Шапцу.

Становништво је снабдевано пијаћом водом, организован је прихват и смештај евакуисаних лица, испумпавана вода, дотурана храна и интендантска средства...

У овим активностима коришћено је 11 хеликоптера, 41 чамац, три амфибије, инжињеријске машине, моторна возила, аутобуси, аутоцистерне, пумпе за воду, агрегати...

Током асанације терена, извођења инжињеријских радова и санитетског збрињавања угроженог становништва коришћено је и 30 самоистоваривача, 19 инжињеријских машина, девет понтонских чланака и реморкер. ■

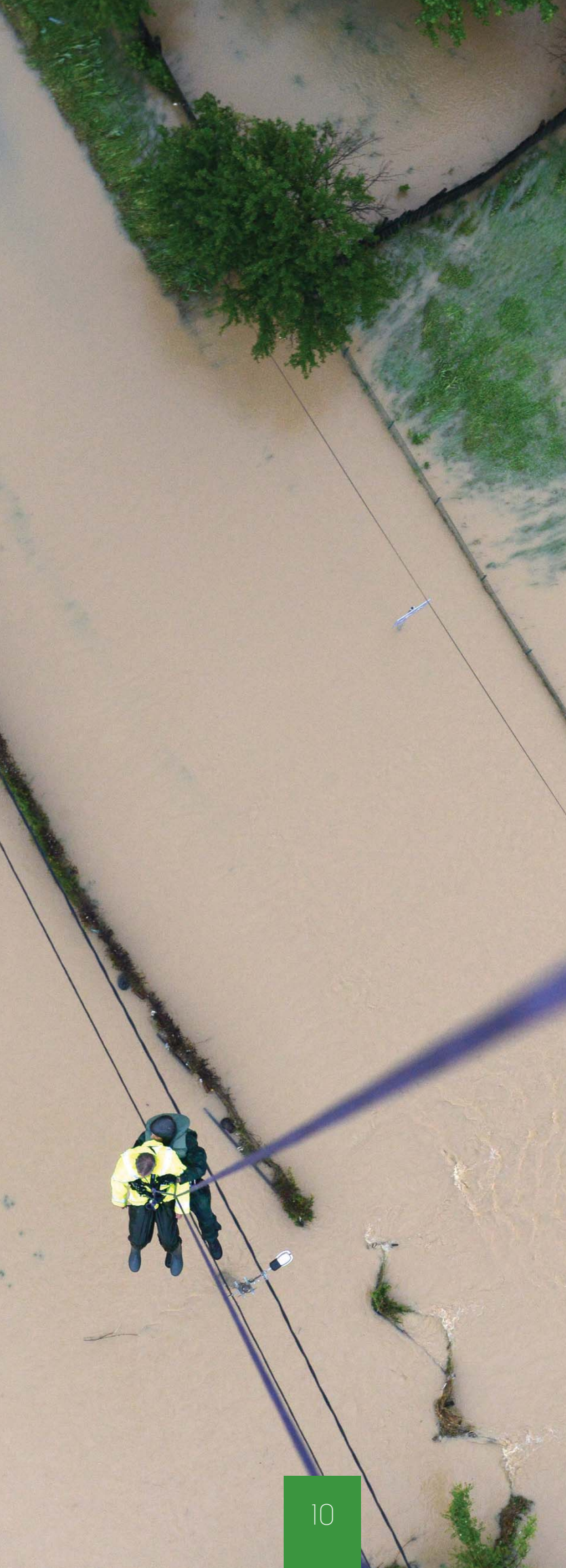
ЕВАКУАЦИЈА УГРОЖЕНИХ

На угроженим подручјима Војска Србије евакуисала је укупно 10.299 лица, од тога 3.442 хеликоптерима. У најкритичнијим данима ангажовано је до 10 хеликоптера, три амфибије, 41 чамац и моторна возила. Највише лица евакуисано је 17. маја – 4.999.

Највећи број лица евакуисан је из Обреновца.

У објектима Војске Србије смештено је око 2.500 лица. Првих дана највише у касарни „Народни херој Милан Тепић“ у Јакову, а касније у прилагођене објекте у касарни „Бора Марковић“ у Обреновцу, где је прихваћено 466 лица која нису могла да се врате у своје куће и станове. За њих, али и на другим местима где је било потребе, Војска Србије уступила је кревете, душеке, ћебад, вреће за спавање и шаторе.

За потребе штабова за ванредне ситуације дотурено је више од 17 тоне хране, 480 тона воде и 20 килограма лекова и санитетског материјала. ■

Евакуисано је укупно 10.299 лица, од тога 3.442 хеликоптерима. У најкритичнијим данима ангажовано је до 10 хеликоптера, три амфибије, 41 чамац и моторна возила. Највише лица евакуисано је 17. маја – 4.999.

РЕКОНСТРУКЦИЈА ПУТЕВА И САНИРАЊЕ КЛИЗИШТА

Поплавама је захваћено око 80.000 хектара пољопривредног земљишта, срушено је или оштећено око 250 мостова, срушено је, поплављено или угрожено више хиљада објеката.

Да би помогла становништву у одсеченим подручјима Војска Србије поставила је осам тешких механизованих мостова, у селу Нови Брачин у општини Ражањ, у селу Кула, општина Мало Црниће, у краљевачким селима Годачица, Раваница и Месној заједници Богutowaц, у седлима Сјерач и Рогачица у општини Бајина Башта и Месној заједници Велика река у општини Мали Зворник.

Инжињеријске јединице Војске Србије, осим ангажовања у Обреновцу, изводе радове на реконструкцији путева и санацији клизишта у Малом Зворнику, Косјерићу, Бајиној Башти и Крупњу.

Припадници 310. инжињеријског батаљона из Прокупља, из састава Треће бригаде Копнене војске, настављају са уклањањем одрона и реконструкцијом оштећених путева у општини Косјерић.

У општини Крупaњ, инжињеријска радна група са четири инжињеријске машине и два самоистоваривача ангажована је на пробијању оштећених деоница пута до градског водовода, који је један од главних извора пијаће воде.

У Малом Зворнику припадници ове јединице, заједно са 210. инжињеријским батаљоном Друге

бригаде из Краљева и 333. инжињеријским батаљоном из Ваздухопловства и ПВО раде на обилазници за теретна возила, јер главној магистралаи прети опасност од клизишта.

Припадници 18. инжињеријског батаљона Прве бригаде Копнене војске отпочели су реконструкцију путева у општини Љубовија. ■

У Обреновцу је на уклањању кабастог отпада ангажовано више од 1.000 припадника Војске Србије, 21 самоистоваривач и 12 инжињеријских машина. Укупно је уклоњено 17.185 тона кабастог отпада.

ДЕКОНТАМИНАЦИЈА И ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА

На биолошкој деконтаминацији терена ангажована су два вода и осам тимова АБХО, а задаци су извршавани у Лазаревцу, Убу, Обреновцу, Лозници, Смедеревској Паланци, Трстенику, Параћину, Сталаћу и Свилајнцу.

И у овој активности тежиште ангажовања било је у Обреновцу. Очишћене су јавне површине, опране улице, покошена трава...

На чишћењу Обреновца ангажовано је више од 1.000 припадника Војске и 50 камиона на рашчишћавању објеката и јавних површина, а коришћени су и камиони и машине јав-

них комуналних предузећа општине и Града Београда, возила приватних и државних предузећа и цистерне.

Постављено је и више пунктова за поделу помоћи становништву.

Деконтаминирано је 1.092 објекта и више од два милиона квадратних метара земљишта и путева.

У Убу и Обреновцу радило се и на уклањању угинуле стоке и неисправних намирница животињског порекла. ■

САНИТЕТСКО ЗБРИЊАВАЊЕ

Ради санитарског збрињавања и превентивне заштите становништва Војномедицинска академија је у Обреновцу, почетком јуна, формирала две лаке пољске болнице, код Основне школе „Јефимија” и код Спортско-културног центра. Капа-

цитети привремених здравствених установе били су на располагању грађанима подручја угроженог поплавама и припадницима Војске Србије и МУП-а који су радили на санацији штете.

Укупно је прегледано око 1.100 грађана. ■

Донација обреновачком Дому здравља

Војска Србије поклонила је Дому здравља у Обреновцу ултразвучни апарат, мобилни монитор и две стоматолошке столице. Опрема је уручена приликом посете министара одбране и здравља, Братислава Гашића и Златибора Лончара.

– Војска Србије успела је да са пријатељима обезбеди донацију којом су набављени апарати и стоматолошке столице за ефикаснији и квалитетнији рад Дома здравља – рекао је министар Гашић, а министар Лончар је истакао да донирани апарати и два санитарска возила које је обезбедио премијер Вучић представљају значајну помоћ за ефикаснији рад здравственог система у Обреновцу.

На помоћи је захвалио председник Општине Обреновац Мирослав Чучковић. ■

ПРЕС-ЦЕНТАР У ОБРЕНОВЦУ

Важност и корист од тачне и правовремене информације потврђена је током кризе коју су изазвале поплаве, које нису спречиле медијске екипе да свакодневно обилазе угрожена подручја и информишу свет о драми коју доживљава угрожено становништво.

Управа за односе са јавношћу Министарства одбране била је организатор бројних посета домаћих и страних медија угроженим подручјима, омогућавајући им да стигну до последње линије одбране од поплава и забележе даноноћну борбу са воденом стихијом.

Захваљујући редовном информисању и домаћа и страна јавност могла је да се увери у срчаност бранилаца насипа и бедема који су спречавали још теже последице од набујалих река.

Ради што бољег извештавања из града који је натеже погођен поплавама, Управа за односе са јавношћу формирала је у Обреновцу прес-центар који је успешно обавио задатак информисања јавности о напорима пре свега Војске Србије, која је остала у граду и после поплава да помогне у отклањању стравичних последица.

У прес-центру су прихватане медијске екипе и омогућено им је кретање по Обреновцу и бележење свих активности на његовом оживљавању.

Такође, из прес-центра су свакодневно слат информације, фотографије и телевизијски снимци, писаним и електронским медијима и агенцијама, а информације су редовно ажуриране и преко веб-сајтова Министарства одбране и Војске Србије и друштвених мрежа. ■